

Republica Moldova

CURTEA CONSTITUȚIONALĂ

DECIZIE

DE INADMISIBILITATE

a sesizării nr. 90g/2018

privind excepția de neconstituționalitate a articolelor 90 și 95 din Codul
de procedură penală

CHIȘINĂU

9 iulie 2018

Curtea Constituțională, judecând în componența:

dlui Mihai POALELUNGI, *președinte*,
dlui Aurel BĂIEȘU,
dlui Igor DOLEA,
dlui Veaceslav ZAPOROJAN, *judecători*,
cu participarea dlui Marcel Lupu, *grefier*,

Având în vedere sesizarea depusă la 26 iunie 2018,
Înregistrată la aceeași dată,
Examinând admisibilitatea sesizării menționate,
Având în vedere actele și lucrările dosarului,
Deliberând pe data de 9 iulie 2018 în camera de consiliu,

Pronunță următoarea decizie:

ÎN FAPT

1. La originea cauzei se află excepția de neconstituționalitate a articolelor 90 și 95 din Codul de procedură penală, ridicată de către dl avocat Vitalie Nagacevski, în dosarul nr. 1-1056/17, pendinte la Judecătoria Chișinău, sediul Centru.

2. Sesizarea privind excepția de neconstituționalitate a fost depusă la Curtea Constituțională pe 26 iunie 2018, de către dna judecător Daria Sușchevici de la Judecătoria Chișinău, sediul Centru, în baza articolului 135 alin. (1) literele a) și g) din Constituție, așa cum a fost interpretat acesta prin Hotărârea Curții Constituționale nr. 2 din 9 februarie 2016.

A. Circumstanțele litigiului principal

3. Pe rolul Judecătoriei Chișinău, sediul Centru, se află cauza penală de învinuire a dnei Maria Cărăuș de comiterea infracțiunilor prevăzute de articolele 324 alin. (3) lit. a) și b), 42 alin. (2) și (3), 325 alin. (3) lit. a) din Codul penal. În lista probelor prezentată de acuzare figurează declarațiile unor martori care au fost condamnați anterior, în cadrul procedurii simplificate, prevăzute de articolul 364¹ din Codul de procedură penală (judecata pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală), pentru comiterea unor infracțiuni în aceleași circumstanțe ca faptele de care este acuzată dna Maria Cărăuș.

4. În cadrul ședinței de judecată, dl avocat Vitalie Nagacevski a ridicat excepția de neconstituționalitate a articolelor 90 și 95 din Codul de procedură penală, pentru că nu reglementează procedura de admisibilitate a probei cu martori.

5. Prin încheierea din 25 iunie 2018, Judecătoria Chișinău, sediul Centru, a admis ridicarea excepției de neconstituționalitate și a trimis sesizarea la Curtea Constituțională, în vederea soluționării acesteia.

B. Legislația pertinentă

6. Prevederile relevante ale Constituției sunt următoarele:

Articolul 4 Drepturile și libertățile omului

„(1) Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte.

(2) Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și legile ei interne, prioritate au reglementările internaționale.”

Articolul 20 Accesul liber la justiție

„(1) Orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime.

(2) Nici o lege nu poate îngreuna accesul la justiție.”

7. Prevederile relevante ale Codului de procedură penală al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 122 din 14 martie 2003, sunt următoarele:

Articolul 27 Libera apreciere a probelor

„(1) Judecătorul și persoana care efectuează urmărirea penală apreciază probele în conformitate cu propria lor convingere, formată în urma cercetării tuturor probelor administrate.

(2) Nici o probă nu are putere probantă dinainte stabilită.”

Articolul 90 Martorul

„(1) Martorul este persoana citată în această calitate de organul de urmărire penală sau de instanță, precum și persoana care face declarații, în modul prevăzut de prezentul cod, în calitate de martor. Ca martori pot fi citate persoane care posedă informații cu privire la vreo circumstanță care urmează să fie constatată în cauză.

[...]”

Articolul 94 Datele neadmise ca probe

„(1) În procesul penal nu pot fi admise ca probe și, prin urmare, se exclud din dosar, **nu pot fi prezentate în instanța de judecată și nu pot fi puse la baza sentinței sau a altor hotărâri judecătorești** datele care au fost obținute:

[...]

8) cu încălcări esențiale de către organul de urmărire penală a dispozițiilor prezentului cod;

9) fără a fi cercetate, în modul stabilit, în ședința de judecată;

[...]

(2) Constituie încălcare esențială a dispozițiilor prezentului cod, la administrarea probelor, violarea drepturilor și libertăților constituționale ale persoanei sau a prevederilor legii procesuale penale prin privarea participanților la proces de aceste drepturi sau prin îngrădirea drepturilor garantate, fapt care a influențat sau a putut influența autenticitatea informației obținute, a documentului sau a obiectului.

[...]"

Articolul 95 Admisibilitatea probelor

„(1) Sunt admisibile probele pertinente, concludente și utile administrate în conformitate cu prezentul cod.

(2) Chestiunea admisibilității datelor în calitate de probe o **decide organul de urmărire penală, din oficiu sau la cererea părților, ori, după caz, instanța de judecată.**

[...]"

Articolul 101 Aprecierea probelor

„(1) Fiecare probă urmează să fie apreciată din punct de vedere al pertinentei, concludentei, utilității și veridicității ei, iar toate probele în ansamblu – din punct de vedere al coroborării lor.

(2) Reprezentantul organului de urmărire penală sau judecătorul apreciază probele conform propriei convingeri, formate în urma examinării lor în ansamblu, sub toate aspectele și în mod obiectiv, călăuzindu-se de lege.

(3) Nici o probă nu are o valoare dinainte stabilită pentru organul de urmărire penală sau instanța de judecată.

(4) Instanța de judecată este obligată să pună la baza hotărârii sale numai acele probe la a căror cercetare au avut acces toate părțile în egală măsură și **să motiveze în hotărâre admisibilitatea sau inadmisibilitatea tuturor probelor administrate.**

(5) Hotărârea de condamnare nu se poate întemeia, în măsură determinantă, pe declarațiile martorului protejat sau pe probele obținute în urma efectuării măsurilor speciale de investigații.”

Articolul 290 Verificarea de către procuror a cauzei primite

„(1) Procurorul, în termen de cel mult 15 zile de la primirea dosarului trimis de organul de urmărire penală, verifică materialele dosarului și acțiunile procesuale efectuate, pronunțându-se asupra acestora. Dacă procurorul constată probe obținute contrar prevederilor prezentului cod și cu încălcarea drepturilor bănuیتului, învinuitului, prin ordonanță motivată, exclude aceste probe din materialele dosarului. Probele excluse din dosar se păstrează în condițiile art. 211 alin.(2)

[...]"

Articolul 314

Nemijlocirea, oralitatea și contradictorialitatea judecării cauzei

„(1) Instanța de judecată este obligată, în cursul judecării cauzei, să cerceteze nemijlocit, sub toate aspectele, probele prezentate de părți sau administrate la cererea acestora, inclusiv să audieze inculpații, părțile vătămate, martorii, să cerceteze corpurile delictive, să dea citire rapoartelor de expertiză judiciară, proceselor-verbale și altor documente, precum și să examineze alte probe prevăzute de prezentul cod.

[...]”

Articolul 389

Sentiința de condamnare

„(1) Sentiința de condamnare se adoptă numai în condiția în care, în urma cercetării judecătorești, vinovăția inculpatului în săvârșirea infracțiunii a fost confirmată prin ansamblul de probe cercetate de instanța de judecată.

(2) Sentiința de condamnare nu poate fi bazată pe presupuneri sau, în mod exclusiv ori în principal, pe declarațiile martorilor depuse în timpul urmăririi penale și citite în instanța de judecată în absența lor.

(3) Declarațiile martorilor depuse în timpul urmăririi penale pot fi puse la baza sentiinței de condamnare numai în ansamblu cu alte probe suficiente de învinuire și cu condiția că, la urmărirea penală, a avut loc confruntarea cu bănuitul, învinuitul sau că martorul a fost audiat în condițiile art.109 și 110, în cazul în care inculpatul nu a participat la confruntare cu acest martor în cadrul ședinței de judecată.

[...]”

Articolul 414

Judecarea apelului

„(1) Instanța de apel, judecând apelul, verifică legalitatea și temeinicia hotărârii atacate în baza probelor examinate de prima instanță, conform materialelor din cauza penală, și în baza oricăror probe noi prezentate instanței de apel.

[...]

(4) În vederea soluționării apelului, instanța de apel poate da o nouă apreciere probelor.”

DREPT COMPARAT

8. Procedura admisibilității probelor este reglementată în mod diferit în sistemele de drept europene, fiecare stat având o marjă de apreciere în acest sens. Astfel, în unele state există proceduri prealabile de verificare a admisibilității probelor, în alte state această problemă se examinează odată cu analiza propriu-zisă a fondului probelor sau chiar odată cu adoptarea hotărârii.

9. În România, potrivit articolului 342 din Codul de procedură penală, verificarea legalității administrării probelor constituie, între altele, obiect al procedurii camerei preliminare. În Decizia nr. 383 din 27 mai 2015, Curtea Constituțională a României a constatat că o probă nu poate fi obținută ilegal

decât dacă mijlocul de probă și/sau procedeul probatoriu prin care este obținută este ilegal, acest fapt presupunând ilegalitatea dispunerii, a autorizării sau a administrării probei. Astfel, probele considerate ca obținute în mod ilegal nu sunt înlăturate în mod automat, acestea urmând să fie analizate de către judecătorul de cameră preliminară, în funcție de sancțiunea care intervine, respectiv nulitatea relativă sau absolută. Sancțiunea excluderii probelor este, așadar, subsecventă constatării nulității.

10. Totuși, obiectul procedurii camerei preliminare se limitează doar la verificarea legalității probelor. Potrivit articolelor 103, 322, 349 și 420 din Codul de procedură penală al României, aprecierea probelor reprezintă un proces sistematic și continuu, începând cu faza urmăririi penale, când procurorul verifică și apreciază probatoriul administrat de către organele de urmărire penală, continuând cu faza judecătii, când instanța, care readministrează probele administrate de către organele de urmărire penală sau care administrează probe noi, poate da o apreciere proprie probatoriului, terminându-se în fața instanței de apel, care, după ce verifică modul de stabilire a faptelor de către prima instanță în baza lucrărilor și a materialului din dosarul cauzei, poate readministra probele administrate de către prima instanță sau poate administra probe noi și poate oferi o apreciere nouă a probelor.

11. În Ucraina, potrivit articolului 86 din Codul de procedură penală, proba este admisibilă dacă este obținută în conformitate cu prevederile Codului. Probele inadmisibile nu pot sta la baza hotărârilor judecătorești. Articolul 89 alin (1) din Codul de procedură penală stabilește că instanța de judecată decide cu privire la admisibilitatea probelor în camera de deliberare atunci când adoptă hotărârea judecătorească. Potrivit articolului 89 alin. (2), dacă în timpul cercetării judecătorești instanța constată că o probă este ilegală în mod evident, o declară inadmisibilă, fapt care implică imposibilitatea examinării sale în ședința de judecată.

12. În Slovenia, Codul de procedură penală nu conține o listă exhaustivă a mijloacelor de probă care pot fi utilizate în proces, regula generală fiind admiterea oricăror probe care pot contribui la aflarea adevărului. În același timp, articolul 18 alin. (2) din Cod stabilește că nicio instanță nu își poate baza hotărârea pe probe care au fost obținute cu violarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, consacrate de Constituție, sau pe probe care au fost obținute cu încălcarea dispozițiilor Codului de procedură penală. Potrivit articolului 83 alin. (2) din Cod, aceste probe trebuie excluse din dosar de către judecătorul de instrucție din oficiu sau la cererea unei părți. Părțile pot solicita excluderea acestor probe numai până la începerea cercetării judecătorești sau în timpul ei, dacă nu au putut să o facă înainte.

13. În Italia, Codul de procedură penală stabilește la articolul 191 alin. (1) sancțiunea neutilizării probei (*inutilizzabilità della prova*) care a fost obținută cu încălcarea prevederilor legale. Alineatul (2) al aceluiași articol stabilește posibilitatea invocării din oficiu a caracterului inutilizabil al probei de către instanța de judecată, în orice etapă a procedurii.

14. În Olanda, potrivit articolului 359a alin. (1) din Codul de procedură penală, dacă în timpul deliberării instanța de judecată constată încălcări iremediabile ale legii procedurale în faza investigațiilor preliminare, instanța poate dispune: a) reducerea pedepsei de o manieră direct proporțională cu încălcarea procedurală, în măsura în care vătămarea sau prejudiciul produs pot fi compensate astfel; b) **neutilizarea probelor obținute cu încălcarea dispozițiilor procedurale**; c) respingerea acuzației, dacă erorile sau omisiunile procedurale afectează dreptul la un proces echitabil. Astfel, problema admisibilității probelor este decisă de către judecător în timpul deliberării și al adoptării hotărârii.

15. În Macedonia, articolul 347 din Codul de procedură penală prevede că admisibilitatea probelor se soluționează de către judecătorul de cameră preliminară. Astfel, judecătorul de cameră preliminară poate respinge orice probă înaintată de către părți dacă: 1) este obținută printr-o metodă interzisă de lege sau se referă la fapte care potrivit legii nu pot fi dovedite; 2) nu este clară sau urmărește scopul tergiversării procedurii; 3) nu există nici o legătură între proba înaintată și faptele care trebuie stabilite. Decizia de respingere a probei trebuie motivată. La propunerea părților, camera de judecată poate casa sau modifica această decizie în etapele ulterioare ale procedurii.

16. În Estonia, potrivit articolului 286¹ din Codul de procedură penală, admisibilitatea probelor este decisă de către judecător în timpul cercetării judecătorești. Totuși, potrivit articolului 305¹ alin. (3) din Cod, acceptarea probelor nu împiedică declararea inadmisibilității lor în timpul deliberării și al adoptării hotărârii.

ÎN DREPT

A. Argumentele autorului excepției de neconstituționalitate

17. În motivarea sesizării, autorul a invocat că articolele 90 și 95 din Codul de procedură penală nu sunt conforme cu articolele 4 și 20 din Constituție și cu articolul 6 § 1 din Convenția Europeană, pentru că nu reglementează procedura de admisibilitate a probei cu martorul.

18. În acest sens, autorul excepției de neconstituționalitate face referire la constatările Curții Europene din hotărârea *Navalnyy și Ofitserov v. Rusia* din 23 februarie 2016. În această cauză Curtea Europeană a reținut că declarațiile unor persoane coacuzate în cadrul unor proceduri accelerate nu pot fi transpuse într-un alt set de proceduri penale, fără ca admisibilitatea și credibilitatea lor să fie examinată și validată în mod contradictoriu, ca toate celelalte probe (§ 105).

B. Aprecierea Curții

19. Examinând admisibilitatea sesizării, Curtea constată următoarele.

20. În conformitate cu articolul 135 alin. (1) lit. a) din Constituție, controlul constituționalității legilor, în prezenta cauză a Codului de procedură penală, ține de competența Curții Constituționale.

21. Curtea constată că excepția de neconstituționalitate a fost ridicată de către dl avocat Vitalie Nagacevschi, în dosarul nr. 1-1056/17, pendinte la Judecătoria Chișinău, sediul Centru. Sesizarea este formulată de către subiectul abilitat cu acest drept, în baza articolului 135 alin. (1) literele a) și g) din Constituție, așa cum a fost interpretat acesta prin Hotărârea Curții Constituționale nr. 2 din 9 februarie 2016.

22. Curtea reține că obiectul excepției de neconstituționalitate îl constituie articolele 90 și 95 din Codul de procedură penală. Autorul excepției de neconstituționalitate a susținut că aceste articole contravin articolelor 4 și 20 din Constituție și articolului 6 § 1 din Convenția Europeană, pentru că nu reglementează o procedură de admisibilitate a probei cu martorul.

23. În jurisprudența sa, Curtea Europeană a menționat că, deși articolul 6 § 1 din Convenție garantează dreptul la un proces echitabil, acesta nu stabilește reguli privind admisibilitatea probelor, problemă care trebuie să fie reglementată în primul rând de dreptul național (*Lhermitte v. Belgia* [MC], 29 noiembrie 2016, § 83). Atunci când Curtea Europeană verifică încălcări ale procedurii de administrare a probelor, ea constată modul în care această încălcare afectează caracterul echitabil al întregii proceduri (*Bykov v. Rusia* [MC], 10 martie 2009, § 89, *Prade v. Germania*, 3 martie 2016, §33, *Dimitrov și Momin v. Bulgaria*, 7 iunie 2018, §§ 51, 62).

24. Pe plan național, reglementarea procedurii de admisibilitate a probelor ține de competența legislativului, Curții revenindu-i sarcina să examineze dacă legislația oferă garanții suficiente care ar asigura caracterul echitabil al procedurii penale în ansamblu.

25. Contrar opiniei autorului excepției, Curtea constată că declarațiile martorului sunt supuse examenului admisibilității la fel ca și celelalte probe.

26. Articolul 95 alin. (1) din Codul de procedură penală prevede că sunt admisibile probele pertinente, concludente și utile administrate în conformitate cu prevederile Codului, iar articolul 95 alin. (2) stabilește că problema admisibilității probelor o decide organul de urmărire penală, din oficiu sau la cererea părților, ori, după caz, instanța de judecată.

27. În acest sens, potrivit articolului 290 din Codul de procedură penală, în cadrul procedurii de verificare a cauzei după terminarea urmăririi penale, procurorul exclude din materialele dosarului probele obținute contrar prevederilor legale și cu încălcarea drepturilor bănuitului sau ale învinuitului.

28. Totodată, articolul 101 alin. (1) din Codul de procedură penală îi impune judecătorului să aprecieze fiecare probă din punctul de vedere al pertinentei, al concludentei, al utilității și al veridicității ei, precum și toate probele în ansamblu, prin coroborarea lor. Alin. (4) al aceluiași articol stabilește **obligatia judecătorului de a motiva în hotărâre admisibilitatea sau inadmisibilitatea probelor administrate**. De altfel, articolul 314

alin.(1) din Codul de procedură penală obligă instanța de judecată să cerceteze nemijlocit, sub toate aspectele, probele prezentate de către părți sau administrate la cererea acestora, inclusiv să audieze inculpații, părțile vătămate, martorii, să cerceteze corpurile delictive, să dea citire rapoartelor de expertiză judiciară, proceselor-verbale și altor documente, precum și să examineze alte probe prevăzute de Cod.

29. În același context, articolele 414 alin. (1) și alin. (4) din Cod stabilesc că instanța de apel verifică legalitatea și caracterul fundamentat al hotărârii atacate în baza probelor examinate de prima instanță și în baza oricăror probe noi prezentate instanței de apel, **având competența de a da o nouă apreciere probelor.**

30. Din normele legale menționate *supra* rezultă că examinarea admisibilității probelor, inclusiv a declarațiilor martorilor, are loc atât în faza urmăririi penale, cât și în faza judecării cauzei. Probele inadmisibile care au fost catalogate astfel la faza urmăririi penale trebuie să fie excluse din dosarul cauzei penale, cu înlăturarea fizică a acestora. Pe de altă parte, inadmisibilitatea probei stabilită la etapa judecării cauzei penale impune doar o obligație a instanței de a nu ține cont de aceasta la adoptarea hotărârii sale (a se vedea DCC nr. 47 din 22 mai 2018, § 51-53).

31. Examinând circumstanțele cauzei în care a fost ridicată excepția de neconstituționalitate, Curtea observă că autorul contestă existența în lista probelor înaintată de către procuror a declarațiilor unor persoane coacuzate, dar care au fost condamnate în procedura simplificată prevăzută de articolul 364¹ din Codul de procedură penală (judecata pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală).

32. Sub acest aspect, în Decizia nr. 40 din 8 mai 2018, Curtea a menționat că declarațiile acestor persoane nu pot avea o valoare probantă prestabilită, ele trebuind apreciate în coroborare cu alte probe.

33. Având în vedere că orice condamnare trebuie să se bazeze pe probe suficiente, care să înlătore orice dubiu despre nevinovăția persoanei, judecătorii ar trebui să pună declarațiile persoanelor coacuzate în cadrul unor proceduri accelerate la baza sentinței numai în coroborare cu alte probe (a se vedea, e.g., Hotărârea Tribunalului Constituțional al Spaniei nr.111/2011 din 4 iulie 2011).

34. Aceleași raționamente au fost confirmate și de către Curtea Europeană în cauza *Navalnyy și Ofitserov v. Rusia* din 23 februarie 2016. Astfel, la § 105 din hotărâre, Curtea Europeană a menționat că probele admise într-o procedură accelerată nu pot fi transpuse într-un alt set de proceduri penale, fără ca admisibilitatea și credibilitatea lor să fie examinată și validată în cadrul celui alt proces, în mod contradictoriu, ca toate celelalte probe.

35. Curtea observă că, deși autorul excepției face trimitere în motivarea sesizării la cauza *Navalnyy și Ofitserov v. Rusia*, nimic din hotărârea menționată nu denotă faptul că statele au obligația să instituie proceduri speciale de admisibilitate a probei cu martori. În această cauză, Curtea Europeană a constatat că procedurile penale împotriva reclamantilor, privite

ca întreg, au constituit o încălcare a dreptului la un proces echitabil, inclusiv pentru că constatările de fapt din cadrul unor proceduri accelerate în privința unor coacuzăți au fost preluate în cauza reclamanților fără a fi examinate în mod minuțios.

36. Curtea menționează că, în situația în care în cauza penală disjunctă vor fi citate pentru a depune declarații persoanele care au fost judecate în procedura simplificată, instanța de judecată are obligația să respecte prezumția de nevinovăție și să pronunțe o sentință de condamnare numai în situația în care vinovăția este stabilită dincolo de orice îndoială rezonabilă. Existența unor probe dincolo de orice îndoială rezonabilă constituie o componentă esențială a dreptului la un proces echitabil și instituie în sarcina acuzării obligația de a proba toate elementele vinovăției de o manieră aptă să înlăture orice dubiu.

37. Mai mult, Curtea menționează că acest standard al probei poate fi înțeles pe deplin doar prin raportare la principiul *in dubio pro reo*, care, la rândul său, constituie o garanție a prezumției de nevinovăție. Astfel, potrivit articolelor 8 și 389 alin. (2) din Codul de procedură penală, concluziile privind vinovăția persoanei la comiterea unei infracțiuni nu se pot baza pe presupuneri, iar toate dubiile existente în probele învinuirii care nu pot fi înlăturate trebuie interpretate în favoarea inculpatului.

38. Având în vedere cele menționate *supra*, Curtea constată că sesizarea este nefondată.

Din aceste motive, în baza articolului 26 din Legea cu privire la Curtea Constituțională și a articolelor 61 alin. (3) și 64 din Codul jurisdicției constituționale, Curtea Constituțională

DECIDE:

1. *Se declară inadmisibilă* sesizarea privind excepția de neconstituționalitate a articolelor 90 și 95 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 122 din 14 martie 2003, ridicată de către dl avocat Vitalie Nagacevschi, în dosarul nr. 1-1056/17, pendinte la Judecătoria Chișinău, sediul Centru.

2. Prezenta decizie este definitivă, nu poate fi supusă nici unei căi de atac, intră în vigoare la data adoptării și se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

Președinte

Mihai POALELUNGI

Chișinău, 9 iulie 2018
DCC nr. 78
Dosarul nr. 90/G